

ŞİİRLERİNİ UNUTMUŞ BİR ŞAİR: SELİM İLERİ VE *AYIŞIĞI*

Veli Kılıçarslan

- Edebiyat tarihimize mal olmuş birçok ismin edebiyat dünyasına ilk adımını şiir yazarak attığı görülür. Bu anlamda şiir yazmak, her yazarın denediği ancak hepsinin başarılı olamadığı bir alandır. Görünüşte kolay yazılıveren bir tür gibi gözükse de işin içine girilince bu kolaylık zorluğa dönüşür.

1968 yılında yayımladığı *Cumartesi Yalnızlığı* adlı öykü kitabıyla Türk edebiyatında adını duyuran Selim İleri, genel temayülün aksine yazı hayatına şiir ile başlamaz. Fakat Selim İleri'nin gerek röportajlarında gerekse anılarında anlattıklarına bakılırsa hocası Vedat Günyol dışında Behçet Necatigil, Attilâ İlhan gibi şairlerin onun edebiyata yönelmesinde büyük katkısı olmuştur. Necatigil öldüğünde üzüntüsünü "*Behçet Necatigil öldü. En çok sevdiğim şair. Benim için bir anıt-insan.*"¹ sözleriyle dile getiren İleri için Necatigil'in önemi de böylelikle anlaşılabilir. Necatigil'i kendine yakın bulmasının sebepleri arasında ise onun şiirinde anlattıkları vardır. Ona göre Necatigil'in şiiri ne üst sınıftandır ne alt sınıftan. Tıpkı İleri'nin kendi aile yaşamı gibidir.² Diğer taraftan Attilâ İlhan ile yaptığı nehir söyleşileri yayımladığı kitabı *Nam-ı Diğer Kaptan: Attilâ İlhan'ı Dinledim*'de onun kendisi üzerindeki tesirini açıklar:

*Attilâ Ağbi, yazarlığa geçişimde eserinizin ve elbette doğrudan doğruya sizin büyük emeğiniz var. Yeniyetmeliğimde okuduğum Sisler Bulvarı bana şiiri sevdirdi. Sokaktaki Adam, çarpılıp kaldığım bir romandı... İlk okumalar, okuduğumuz ilk kitaplar derin iz bırakıyor.*³

¹ Selim İleri, "Hayatım Üzerine Çiziktirmeler", *Selim İleri Kitabı: Şimdi Seni Konuşuyorduk*, haz.: Handan İnci, Doğan Kitap, İstanbul 2007, s. 23.

² Selim İleri, *Anılar: Issız ve Yağmurlu*, Doğan Kitap, İstanbul 2002, s. 18.

³ Selim İleri, *Nam-ı Diğer Kaptan: Attilâ İlhan'ı Dinledim*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002, s. 7.

Selim İleri, bu kez *Hatırlıyorum* adlı kitabında Attilâ İlhan'ın şiiriyle tanışmasını ve kendisindeki etki derecesinde söz açar. Dönemin ünlü kitapçılarından Beyoğlu'ndaki Madam'ın vitrininde Attilâ İlhan'ın *Sisler Bulvarı* kitabını gören İleri, kitabın hem kapağı hem ismi dolayısıyla bir roman olduğu zannıyla satın aldığı ifade eder. Ancak şiirleri görünce bir hayal kırıklığı yaşar, bu hayal kırıklığı uzun sürmez ve okudukça Attilâ İlhan'ın şiirinden etkilenir.⁴ Her ne kadar Selim İleri ve şiir arasında bir uzaklık varsa da bu durum onun hiç şiir okumadığı, şiiri sevmediği ya da şiir yazmadığı anlamına gelmemektedir. Bu uzaklığın temel sebebi belki de şiiri başarılması zor bir edebî tür olarak görmesindedir.

İlk eserleri verdikten sonraki yıllarda da hikâye ve roman türünde yazdığı örneklerle deneme, hatıra ve inceleme türündeki eserlerini ekleyen Selim İleri, 1986

yılına gelindiğinde şiirlerinin ilk ve son örneklerinden müteşekkil *Ayışığı* kitabını yayımlar. Selim İleri'nin yazarlık serüvenine bakıldığında öne çıkan bazı kavramlar ve temalar dikkat çeker. Bu kavramların başında nostalji, hatıralar, yalnızlık ve özlem gelir. Sema Uğurcan'ın da ifade ettiği gibi Selim İleri; yaşıyor, yaşadıklarını hatırlıyor ve onları yazıyor.⁵ Dolayısıyla öykü, roman ve hatıralara yansıyan bu anlayışın şiirlerine de yansıdığı söylenebilir. Selim İleri'nin anlatacağı çok şey vardır, ancak şiirin yoğun, sıkıştırılmış ve az sözle anlatmak üzerine kuruluşu Selim İleri'yi yetmemekte, onu tatmin etmemektedir. Selim İleri'nin uzun uzun anlatmayı sevdiği varsayılabilir.

Şiire dair görüşlerine ve şairliğine bakıldığında şiire mesafeli olduğu sezilmektedir. Bir başka anı kitabı olan *Kar Yağıyor Hayatıma*'da şiir okumaya da şiir kitapları edinmeye de alışıkmadığını bildirir. Buna karşın roman ve hikâye için deli olduğunu söyleyen İleri, "Çok eskilerde şiir yazmaya kalkışıp becerememekten kaynaklanmış bir öfkenin, kıskançlığın rolü vardı. Şiir uzak ve dokunulmaz gelirdi. Sonra, şiir dendi mi, çevremdeki büyükler hep ağdalı bir okuyuşla şiir okurlar, şiirlerin tadını kaçıırırlardı."⁶ itirafında bulunur. Selim İleri, şiirin

⁴ Selim İleri, *Hatırlıyorum*, İyi Şeyler Yayınları, İstanbul 1996, s. 201-202.

⁵ Sema Uğurcan, *Biyografik Okumalar: Türk Edebiyatında Eser-Hayat İlişkisi*. Dergâh Yayınları, İstanbul 2024, s. 169.

⁶ Selim İleri, *Kar Yağıyor Hayatıma*, Everest Yayınları, İstanbul 2020, s. 153.

ezberlenmesi gerektiğine inanmazken ezbere şiir okuyamayışı meselesinde yine Necatigil'i istisna tutar. Çünkü Necatigil'den ezbere bildiği birçok şiir vardır.

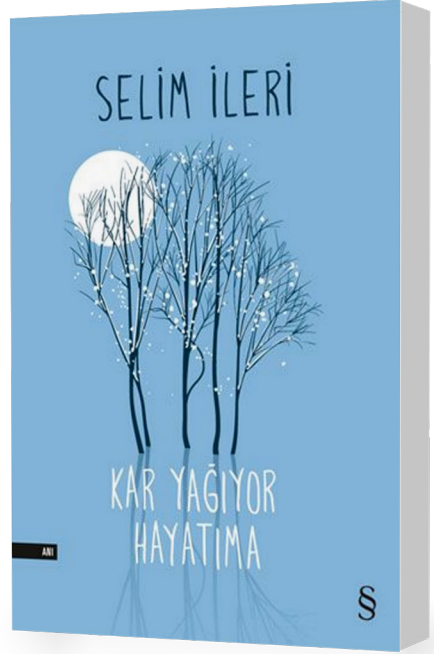
Bazı öykülerinde ve romanlarının belli kısımlarında şiirsel üsluba yer verdiği görülen Selim İleri'nin şiire mesafeli tavrının yoksunluktan ziyade bir tercih olarak ifade etmek de mümkündür. 1986 tarihli *Ayışığı*'ndaki şiirler, söz konusu tercihin dışında kalan şiir örneklerini barındırmaktadır. "Kötü Şiirler", "Bizans" ve "Ayışığı" olmak üzere üç bölümden oluşan kitabın her bölümde sırasıyla beş, sekiz, dokuz şiir bulunmaktadır. "Kötü Şiirler" bölümü başlıksız ve beş bölümden oluşan bir şiirle başlar. Bu şiirin ilk bölümündeki

*hiçbir şey kalmasın
hepsi silinsin
hepsi*

*elimde olsa
yırtardım gölgeyi
resmine vurmuş
bir pazar günü, yıllar sonra⁷*

kısa şiir, en bilinen şiiridir. Söz konusu şiir önce Hümeysra tarafından bestelenir ve seslendirilir. Daha sonra Sezen Aksu da yeni bir düzenlemeyle aynı besteyi seslendirir. Selim İleri de şiirleri hakkında kendisine yöneltilen soruya "*Ayışığı*'nın güzel bir anısı kaldı: Hümeysra bir albümünde, Yıllar Sonra'da şiirlerden birini hem besteledi hem okudu. Aradan bir iki yıl geçti, Sezen Aksu da aynı besteyi sevgiyle yorumladı."⁸ diyerek duyduğu memnuniyeti dile getirir. Bu bölümdeki diğer şiirler "Robinsonad", "Mandolin İçin Albüm", "Güller, Yaz Sesleri", "Ayrılıktan Sonra" adlarını taşır.

İkinci bölüm olan "Bizans"ta yer alan; "Lesbos", "Paravana", "Uzun İskelecikler", "Mondion", "Tören Öncesi", "Otokratoriça", "İkilem", "Kostantiniye'nin Düşüşü" adlı şiirlerde Selim İleri bir farklılığa imza atar. Bizans tarihinden, Yunan mitolojisinden aldıklarını şiirine yansıtır. Sappho, Alkaios, Gadaralı Filodemos,

⁷ Selim İleri, *Ayışığı*, Özgür Yayınları, İstanbul 1986, s. 7.

⁸ Ayşe Sarısayın, *Selim İleri: O Aşk Dinmedi*, Everest Yayınları, İstanbul 2017, s. 237.

Afrodit, Nikitas, Gregorios, Margarito gibi isimlerin yanında Lesbos adıyla Midilli'yi ve yine bu adaya ait Mytilene'in yanı sıra Khalkis'i, Pafos'u, Gadara'yı, Roma'yı, Floransa'yı şiirlerinde anar. İleri'nin Bizans'a yönelmesinin sebebini ise yine kendisi açıklar. Abdullah Harmancı, İleri hakkında hazırladığı tez çalışması için yaptığı röportajda onun şairliğine yönelik sorusuna şu cevabı verdiğini aktarır:

Sanırım 1950'li senelerdeydi. 'Teodora' adında bir film izledim. Ünlü Bizans Kraliçesini anlatıyordu. Ondan etkilenebilirim. Bir de Metin And var tabii. Onun 'Bizans Tiyatrosu' kitabını okumuştum. Bir de henüz yayınlanmamış bir uzun öyküm var. "Hepsi Alev"... Orda da Bizans var. Bu öykü Fotoğraflı Sana Gönderiyorum'daydı aslında, çok uzun olduğu için oradan çıkardılar. Ona bir şeyler eklemeyi düşünüyorum, başka bir katman daha olacak galiba... Ayrıca, şunu da söylemek isterim. Ayışığı

(1986) amatörce bir uğraşın ürünleriydi. 1970'li senelerin ortalarında yazıldılar ve daha önce hiçbir yerde yayınlanmadılar.⁹

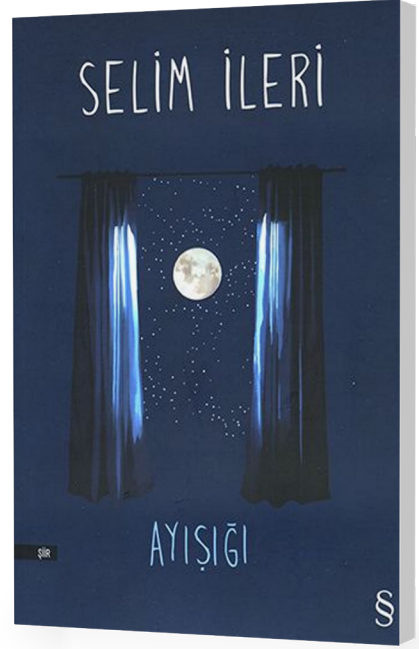
Kitaba adını veren son bölümde ise "Şeytanın Kurbanı", "Aysarlık", Zırsız Şövalye", "Şair, On Dokuzun Yüzyıl", "La Mort De L'Artiste", Afife Jale", "Yeni Hıçkırık", "Kırık Şeytanminaresi", "Harabeler Kraliçesi", "Gravurre Ancienne" isimli şiirler yer alır. Hatıralarında, tiyatrolarında da adını andığı trajik yaşamından etkilendiği Afife Jale'nin söz konusu trajedisini anlattığı bir şiire de yer veren Selim İleri, bu şiirde Afife Jale'nin biyografik bilgileriyle başlayan şiir, onun sahneye çıkış serüvenine ve yalnızlık içinde trajik ölümüne odaklanmaktadır. Bu bölümdeki dikkat çekici şiirlerden biri de "Şair, On Dokuzun Yüzyıl" adlı şiirdir. Söz konusu şiir, bir mensur şiir örneğidir. "Akşamın ruha karanlık bir kasvet veren sessizliği ve garipliği ortasında sık ağaçlı koruların kuytu gölgelerinde ilerliyerek nihayet görevinin alçakgönüllü kapısı önüne gelip durdular." mısralarıyla başlayan şiir, düzyazıya yakın bir formda devam eder ve "Solmuş beyaz güllerle aybaşı bezleri iç içeydi. Gülleri piyanoda bıraktı." mısralarıyla biter.¹⁰

⁹ Abdullah Harmancı, "Selim İleri'nin Edebi Kişiliği ve Öykücülüğü", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006, s. 367.

¹⁰ Selim İleri, *Ayışığı*, s. 50-56.

Selim İleri'nin şiirleri gözden geçirildiğinde roman ve öyküleri ile paralellikler dikkat çeker. Roman ve öykülerindeki gibi yalnızlık, aşk, cinsellik, özlem, huzur arayışı gibi konular şiirlerinde de işlenir. *Ayışığı*'nın Everest Yayınlarından çıkan baskısında Necmiye Alpay tarafından yazılan arka kapak sayfasındaki ifadelerde Selim İleri'nin şairliği özetlenmiş olur:

*Bu şiirlerin hemen tümünde, çarpınan, kötülüğün sıkıştırdığı bir ruh hali ile trajik ya da dramatik (hatta bir iki yerde melodramatik) duygu ve yaşıntılar, cürete yaklaşan bir cesaretle dile getirilir. Cinsellik dâhil. Ancak, sıkışmışlığın darlık yaratmadığına da dikkat etmek gerekiyor: Zamana meydan okunuyor çünkü bu şiirlerde, tıpkı Selim İleri'nin diğer yapıtlarındaki gibi. Sıkışılan her yerde, uzak ve geniş zamanlı, bazen geleneksel ya da tarihsel varlıklara ve oralara ait bir dile tutunulmaktadır.*¹¹

Şiire olan mesafeli duruşunu kırmak için yayımladığı *Ayışığı* kitabındaki şiirleri bir gençlik hevesi olarak gören Selim İleri, bir daha şiir yazmayacağını altını çizer. Ona göre şiir, zor bir uğraştır. Abdullah Harmancı da onun şiirlerinin ahenkten uzak olduğu fikrindedir, bu nedenle de şairlik konusunda bir iddiasının olmadığını belirtir.¹²

Özgür Yayınları tarafından yapılan ilk baskıda *Ayışığı*'nın arka kapağında ise şu ifadelerle rastlanır: *Her kitap, her defter, her yazı yalnız kendini anlatır. Selim İleri'nin gizli defteri Ayışığı da öyle. Yıllar yılı okur katına ulaştırılmasından handiyse özellikle kaçınılmış bu defter eksik bırakılmış bölümleri, yırtık sayfaları, okunamamış sözcükleri... bütünlenmemiş sözü ile geri dönülemeyecek bir ülkeye alıp götürüyor bizi: veda edişin, kendi kendine kalışın ülkesine.*¹³

Selim İleri'nin 1970'lerden itibaren yazdığı ancak yayımlama konusunda tereddütler yaşadığı şiirlerini 1986 yılında *Ayışığı* adıyla yayımladığı görülmektedir. Kitapta yer alan şiirleri daha önce dergilerde dahi yayımlamayan İleri, bu şiirleri saklamayı tercih etmiştir. Roman ve öyküleri ile benzer konuları ele

¹¹ Selim İleri, *Ayışığı*, Everest Yayınları, İstanbul 2018, Arka Kapak.

¹² Abdullah Harmancı, "Selim İleri'nin Edebi Kişiliğine İlişkin Bazı Dikkatler", *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), s. 1839.

¹³ Selim İleri, *Ayışığı*, Arka Kapak.

almasının yanında farklı bir tavırla Bizans tarihine yöneldiği de görülür. Şiirlerdeki üslup, imge kullanımı gibi unsurlara bakıldığında Selim İleri'nin Attilâ İlhan'dan etkilendiği açıkça söylenebilir. Kitapta yer alan birçok şiirde büyük harf kullanmayışı bu etkinin somut bir göstergesi olarak da değerlendirilebilir. Yazmış olduğu şiirlerden hatıralarında veya diğer kitaplarında söz etmeyen Selim İleri, bir röportajda kendisine sorulmadıkça bu şiirlerden bahsetmez. Kendisinin dahi unuttuğu bu şiirler, bir şekilde var olmaya devam etmektedir ve edecektir.

Kaynaklar

Harmancı, Abdullah, "Selim İleri'nin Edebî Kişiliğine İlişkin Bazı Dikkatler", *Ane-mon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), s. 1835-1840.

Harmancı, Abdullah, "Selim İleri'nin Edebî Kişiliği ve Öykücülüğü", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006.

İleri, Selim, "Hayatım Üzerine Çiziktirmeler", *Selim İleri Kitabı: Şimdi Seni Konuşuyorduk*, haz.: Handan İnci, Doğan Kitap, İstanbul 2007, s. 15-26.

İleri, Selim, *Anılar: Issız ve Yağmurlu*, Doğan Kitap, İstanbul 2002.

İleri, Selim, *Ayışığı*, Everest Yayınları, İstanbul 2018.

İleri, Selim, *Ayışığı*, Özgür Yayınları, İstanbul 1986.

İleri, Selim, *Hatırlıyorum*, İyi Şeyler Yayınları, İstanbul 1996.

İleri, Selim, *Kar Yağıyor Hayatıma*, Everest Yayınları, İstanbul 2020.

İleri, Selim, *Nam-ı Diğer Kaptan: Attilâ İlhan'ı Dinledim*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002.

Sarısayın, Ayşe, *Selim İleri: O Aşk Dinmedi*, Everest Yayınları, İstanbul 2017.

Uğurcan, Sema, *Biyografik Okumalar: Türk Edebiyatında Eser-Hayat İlişkisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2024.